

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 7 marca 2023 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Adam Roch (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Paweł Kołodziejski

SSN Igor Zgoliński

w sprawie **M. Ć.**

wobec którego umorzono postępowanie o czynny z art. 190 § 1 k.k. i art. 190a § 1 k.k.
na podstawie art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k. w zw. z art. 31 § 1 k.k. i zastosowano środki
zabezpieczające w postaci terapii ambulatoryjnej i inne
po rozpoznaniu w Izbie Karnej
na posiedzeniu bez udziału stron, w trybie art. 535 § 5 k.p.k.
w dniu 7 marca 2023 r.

kasacji na korzyść wniesionej przez obrońcę
od wyroku Sądu Okręgowego w Lublinie
z dnia 22 marca 2022 r., sygn. akt XI K 87/22,
mocą którego utrzymano w mocy wyrok Sądu Rejonowego w Chełmie
z dnia 21 października 2021 roku, sygn. akt VIII K 339/20

orzeka:

uchyla zaskarżony wyrok oraz utrzymany nim w mocy wyrok Sądu
Rejonowego w Chełmie i sprawę przekazuje Sądowi Rejonowemu w
Chełmie do ponownego rozpoznania w postępowaniu
pierwszoinstancyjnym.

UZASADNIENIE

M. Ć. został oskarżony o to, że:

1. w styczniu 2019 r. w C. przy ul. [...] kierował groźbą pobicia, uszkodzenia ciała wobec M. J., mówiąc, że „naśle na nią Ruskich”, czym wzbudził w zagrożonej uzasadnioną obawę jej spełnienia, tj. o czyn z art. 190 § 1 k.k.;
2. w okresie od 2015 r. daty dziennej bliżej nie ustalonej do dnia 27 lutego 2019 w C. uporczywie nękał M.J. poprzez wielokrotne wykonywanie połączeń telefonicznych, wysyłanie wiadomości sms i wiadomości poprzez komunikatory internetowe V. i W. zawierające m. in. treści pornograficzne pomimo wskazania, że pokrzywdzona sobie tego nie życzy, które zachowania wzbudziły w pokrzywdzonej uzasadnione okolicznościami poczucie zagrożenia, tj. o czyn z art. 190a § 1 k.k.

Wyrokiem z dnia 21 października 2021 roku, sygn. akt VIII K 339/20, Sąd Rejonowy w Chełmie:

1. na podstawie art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k. w zw. z art. 31 § 1 k.k. umorzył postępowanie karne wobec M. Ć. w sprawie o czyn z art. 190 § 1 k.k.;
2. na podstawie art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k. w zw. z art. 31 § 1 k.k. umorzył postępowanie karne wobec M. Ć. w sprawie o czyn z art. 190a § 1 k.k.;
3. na podstawie art. 93a § 1 i 2 k.k. w zw. z art. 93b § 1 k.k. w zw. z art. 93c pkt 1 k.k. orzekł wobec M. Ć. środek zabezpieczający w postaci terapii ambulatoryjnej w związku ze stwierdzoną chorobą psychiczną;
4. na podstawie art. 99 § 1 i 2 k.k. w zw. z art. 39 pkt 2b k.k. i art. 41a § 4 k.k. orzekł wobec M. Ć., tytułem środka zabezpieczającego zakaz zbliżania się do pokrzywdzonej M. J. na odległość mniejszą niż 200 metrów całkowity zakaz kontaktowania się z wyżej wymienioną pokrzywdzoną.

Apelację od powyższego wyroku wywiódł obrońca zarzucając:

1. naruszenie art. 249 § 3 k.k. w zw. z art. 6 k.p.k. poprzez zaniechanie wezwania oskarżonego do obowiązkowego stawiennictwa na rozprawę, na której sąd podejmował decyzję o zastosowaniu środka zapobiegawczego i tym samym

zaniechanie wysłuchania oskarżonego przed zastosowaniem środka zapobiegawczego, co spowodowało, że oskarżony nie miał możliwości przedstawienia argumentów przemawiających przeciwko zastosowaniu tego środka, co stanowi naruszenie prawa do obrony oraz bezwzględną przyczynę odwoławczą, o której mowa w art. 439 § 1 pkt 11 k.p.k., która nie może zostać konwalidowana w postępowaniu odwoławczym,

2. naruszenie art. 7 k.p.k. w zw. z art. 424 § 1 k.p.k. i art. 410 k.p.k. poprzez przekroczenie zasady swobodnej oceny dowodów i nieprawidłową ocenę niektórych dowodów oraz okoliczności ujawnionych w toku rozprawy głównej, a przez to wybiórczą ocenę całokształtu okoliczności sprawy bez uwzględnienia zasad prawidłowego rozumowania oraz wskazań wiedzy i doświadczenia życiowego. W szczególności dotyczy to następujących okoliczności i dowodów:
 - a. z wyjaśnień oskarżonego, że nie kierował gróźb karalnych pod adresem pokrzywdzonej oraz nie przysyłał jej wiadomości o treści pornograficznej, ani nie nękał jej połączeniami telefonicznymi i SMS;
 - b. z zeznań A. J. , która jest matką pokrzywdzonej i jest po stronie córki;
 - c. z wydruku komunikatorów, nie ustalono kto przysyłał te wiadomości i wykonywał te połączenia.

Podnosząc powyższe zarzuty obrońca wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Rejonowemu w Chełmie.

Wyrokiem z dnia 22 marca 2022 roku, sygn. akt XI Ka 87/22, Sąd Okręgowy w Lublinie zaskarżony wyrok utrzymał w mocy.

Kasację od powyższego wyroku wniósł obrońca zarzucając rażące i mające wpływ na treść orzeczenia naruszenie przepisu prawa karnego procesowego, a mianowicie art. 374 § 1 zd. pierwsze w zw. z art. 380 i art. 354 pkt 2 k.p.k. przez uznanie, że nie ma konieczności wysłuchania oskarżonego przed zastosowaniem środka zabezpieczającego, co stanowi bezwzględną przyczynę odwoławczą określoną w art. 439 § 1 pkt 11 k.p.k., poprzez zaniechanie wezwania M. Ć. do obowiązkowego stawienia na rozprawę, na której sąd podejmował decyzję o zastosowaniu środka zabezpieczającego, co spowodowało, że oskarżony nie miał możliwości przedstawienia argumentów przemawiających przeciwko zastosowaniu tego środka, co stanowi naruszenie prawa do obrony oraz bezwzględną

przyczynę odwoławczą, która nie może zostać konwalidowana w postępowaniu odwoławczym, ani przez fakt, że M. Ć. miał ustanowionego w sprawie obrońcę z wyboru, a następnie z urzędu.

Podnosząc powyższy zarzut obrońca wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania sądowi okręgowemu.

Pisemną odpowiedź na kasację złożył Prokurator Regionalny w Poznaniu, wnosząc o jej oddalenie jako oczywiście bezzasadnej.

Sąd Najwyższy zważył co następuje.

Kasacja obrońcy okazała się oczywiście zasadna, co pozwoliło na uwzględnienie jej na posiedzeniu w trybie art. 535 § 5 k.p.k. Słusznie bowiem obrońca podniósł, że w sprawie wystąpiła bezwzględna przyczyna odwoławcza wskazana w art. 439 § 1 pkt 11 k.p.k.

Na wstępie zaznaczyć trzeba, że stosownie do art. 354 pkt 2 k.p.k., w wypadku wniosku prokuratora o umorzenie postępowania z powodu niepoczytalności sprawcy i zastosowanie środków zabezpieczających wniosek kieruje się na rozprawę, chyba że w świetle materiałów postępowania przygotowawczego popełnienie czynu zabronionego przez podejrzanego i jego niepoczytalność w chwili czynu nie budzą wątpliwości, a prezes sądu uzna za celowe rozpoznanie sprawy na posiedzeniu z udziałem prokuratora, obrońcy i podejrzanego; podejrzany nie bierze udziału w posiedzeniu, jeżeli z opinii biegłych wynika, że byłoby to niewskazane, chyba że sąd uzna jego udział za konieczny; pokrzywdzony ma prawo wziąć udział w posiedzeniu. Tym samym w przypadku złożenia przez prokuratora wniosku o umorzenie postępowania z powodu niepoczytalności i zastosowanie środków zabezpieczających sąd może procedować zarówno na rozprawie (co jest kodeksową zasadą), jak i na posiedzeniu. W realiach niniejszej sprawy zniesiona poczytalność M. Ć. ujawniona została w toku rozpoczętej już rozprawy głównej, w oparciu o treść wywołanej przez sąd opinii biegłych.

W tym kontekście dostrzec trzeba, że na mocy wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 19 sierpnia 2020 r. (K 46/15, OTK-A 2020, poz. 39) art. 374 § 1 zd. 1 w zw. z art. 380 w zw. z art. 354 pkt 2 k.p.k. w zakresie, w jakim nie przewiduje obowiązkowej obecności podejrzanego, o którym mowa w art. 380 k.p.k., na rozprawie

w sprawie wniosku prokuratora o umorzenie postępowania z powodu niepoczytalności sprawcy i zastosowanie środków zabezpieczających, został uznany za niezgodny z art. 45 ust. 1 w zw. z art. 41 ust. 1 Konstytucji RP. Trybunał wziął pod uwagę szczególne znaczenie wolności osobistej jako jednego z najbardziej fundamentalnych praw człowieka oraz konieczność stworzenia wobec osób niepoczytalnych szczególnych gwarancji, zapobiegających arbitralności orzekania o środkach zabezpieczających. Trybunał miał także na uwadze, że środki zabezpieczające należą do kategorii środków reakcji karnoprawnej, przez co muszą być obudowane szczególnie silnymi rozwiązaniami gwarancyjnymi, które wykluczą ryzyko stosowania ich w sposób dowolny, z naruszeniem zasad adekwatności oraz konieczności. Uznał, iż w związku z chorobą psychiczną lub innego rodzaju dysfunkcją psychiczną sprawcy istnieje duże prawdopodobieństwo, że znaczenie udziału w rozprawie będzie przez niego błędnie ocenione. Podejrzany może nie zdawać sobie sprawy ze znaczenia rozprawy, bycia wysłuchanym i w efekcie wpływu tej czynności na wynik postępowania. Samo skuteczne poinformowanie o prawie udziału w rozprawie nie jest w związku z tym wystarczające.

Wyrok ten wszedł w życie w dniu 26 sierpnia 2020 r. Skutkiem tego orzeczenia jest, że prezes sądu (przewodniczący wydziału, upoważniony sędzia), wydając zarządzenie o wyznaczeniu rozprawy jest zobowiązany każdorazowo wezwać podejrzanego na rozprawę z wszelkimi tego procesowymi konsekwencjami w razie jego niestawiennictwa (odmiennie przyjmuje J. Kluza w „Glosa do wyroku TK z dnia 19 sierpnia 2020 r., K 46/15, Prz. Leg. 2021, nr 2, s. 147-156” wskazując, że „obowiązkowy udział podejrzanego w rozprawie w przedmiocie zastosowania środka zabezpieczającego będzie obowiązywał dopiero od daty wejścia w życie stosownej ustawy nowelizującej Kodeks postępowania karnego we wskazanym przez Trybunał zakresie”). Sąd Najwyższy uznaje, że wyroki zakresowe o charakterze negatywnym skutkują wskazaniem przez Trybunał Konstytucyjny zakresu treści normatywnej przepisu, która została uznana za niezgodną z Konstytucją i w ten sposób pozbawiona mocy obowiązującej. Po promulgacji wyroku sąd karny orzeka na podstawie zmienionego stanu normatywnego, przy czym w wypadku bezczynności organów Senatu, a to Marszałka Senatu lub Komisji Ustawodawczej (art. 85a Uchwały Senatu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 23 listopada 1990 r. Regulamin Senatu, „Monitor Polski” 2018, poz. 846 t.j.), zmiana następuje bez modyfikacji tekstu przepisu (por. M. Wiąsek-Wiaderek, [w:] P. Wiliński (red.), Zasady procesu karnego. System Prawa Karnego Procesowego. Tom III. Cz. 2, Warszawa 2014, s. 1345).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że już decyzja wydana w trybie art. 374 § 1 *in fine* k.p.k. powinna określać, w jakich czynnościach procesowych udział oskarżonego jest obowiązkowy (postanowienie SN z dnia 8 listopada 2018 r., III KK 479/17, OSNK 2019/1, poz. 4 – zob. teza 6). Dla porównania, wykładnia systemowa art. 374 § 1 k.p.k., przez odwołanie się do art. 374 § 1a k.p.k., wskazującego, że nawet w sprawach o zbrodnie obowiązkowy udział oskarżonego w rozprawie ograniczony został do czynności związanych z rozpoczęciem przewodu sądowego i składaniu wyjaśnień, nakazuje przyjęcie, iż również w sprawie wniosku prokuratora o umorzenie postępowania i zastosowanie środków zabezpieczających, ze względów gwarancyjnych, które legły u podstaw wydania wyroku przez Trybunał Konstytucyjny, zakres obowiązkowego udziału podejrzanego w rozprawie należy ograniczyć do czynności, o których mowa w art. 385 k.p.k. i art. 386 k.p.k. (por. D. Świecki [w:] B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki, Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz aktualizowany, LEX/el. 2023, art. 374). Ze względów systemowych oczywiste jest również i to, że w analogiczny sposób, jak przy skierowaniu przez prokuratora wniosku, o którym mowa w art. 324 § 1 k.p.k., należy postąpić w przypadku skierowania do sądu aktu oskarżenia i ujawnienia dowodów wskazujących na brak winy oskarżonego wynikający ze zniesionej poczytalności dopiero w toku przewodu sądowego.

W niniejszej sprawie biegli w złożonej opinii stwierdzili, że aktualny stan zdrowia M. Ć. pozwala mu na udział w toczącym się postępowaniu karnym przy zapewnieniu mu pomocy adwokata. Niewątpliwie więc niekwestionowana opinia tej treści bezwzględnie skutkowałą obligatoryjnym udziałem M. Ć. w rozprawie. Lektura akt sprawy prowadzi do jednoznacznego wniosku, że sąd rejonowy procedował pod nieobecność oskarżonego, którego stawiennictwo z omówionych wyżej przyczyn było obowiązkowe. W zestawieniu z art. 439 § 1 pkt 11 k.p.k. pozwala to na stwierdzenie, że wydanie orzeczenia poprzedzone zostało rażącym naruszeniem prawa procesowego, mającym charakter bezwzględnej przyczyny odwoławczej (por. postanowienie SN z dnia 24 lutego 2022 r., V KK 696/21, LEX nr 3404628). Uchybienia tego nie dostrzegł w toku kontroli odwoławczej sąd okręgowy, choć przepis art. 433 § 1 k.p.k. wyraźnie go do tego obligował. Konsekwencją zaistniałego stanu rzeczy stało się uchylenie zaskarżonego wyroku i poprzedzającego go wyroku sądu I instancji oraz przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi

Rejonowemu w Chelmie. Sąd Najwyższy nie uwzględnił wniosku sformułowanego w kasacji, który nie miał przecież charakteru wiążącego, bowiem bezwzględna przyczyna odwoławcza zaistniała wszak w toku postępowania przed sądem *a quo*.

Przy ponownym rozpoznaniu sprawy sąd zapewni stawiennictwo M. Ć., którego wysłucha oraz przeprowadzi postępowanie dowodowe w niezbędnym zakresie. Konieczne będzie też ustalenie czy podejrzany aktualnie poddawany jest leczeniu psychiatrycznemu i jak ono przebiega. W swojej ocenie sąd nie pominie również tego, że zarzucanych czynów podejrzany miał dopuścić się w lutym 2019 r. W tym aspekcie rozważyć należy aktualność opinii biegłych psychiatrów, zamieszczonej w aktach sprawy.

W wypadku powtórnego stwierdzenia zasadności umorzenia postępowania i ewentualnego zastosowania środków zabezpieczających sąd wyda wyrok, w razie potrzeby pamiętając o treści art. 443 zd. 2 k.p.k.